

**ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ
імені А.В. НЕЖДАНОВОЇ**

ДУН СІНЬЮАНЬ

УДК 78.01/.08+782.1/784.95

**СЕМАНТИКА ОПЕРНОГО ОБРАЗУ
У ТВОРЧОСТІ М. А. РИМСЬКОГО-КОРСАКОВА:
ДІАЛОГ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ**

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

ОДЕСА – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії музики та музичної етнографії Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової Міністерства культури України

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор
САМОЙЛЕНКО Олександра Іванівна,
Одеська національна музична академія
імені А.В. Нежданової, проректор з
наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
ТИШКО Сергій Віталійович,
Національна музична академія України
ім. П. І. Чайковського, кафедра теорії та
історії культури

кандидат мистецтвознавства, доцент
ЧЕБОТАРЕНКО Ольга Валеріївна
Криворізький державний педагогічний
університет, кафедра музикознавства,
інструментальної та хореографічної підготовки

Захист відбудеться «20» листопада 2019 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.857.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) мистецтвознавства в Одеській національній музичній академії імені А.В. Нежданової, за адресою: 65023, м. Одеса, вул. Новосельського, 63, Мала зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової, за адресою: 65023, м. Одеса, вул. Новосельського, 63.

Автореферат розіслано «18» жовтня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства, доцент

А. Д. Черноіваненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертації зумовлюється новою сучасною затребуваністю оперних творів М. А. Римського-Корсакова та презентованих ними образів, включаючи досвід їх музично-сценічних реінтерпретацій. Панорамна широта оперних персонажів та притаманних їм характерів, енциклопедична широта та глибина залучених до формування оперних образів музично-мовних засобів забезпечує творам Римського-Корсакова наскрізне національно-культурне та крос-історичне значення. Тому виявлення текстологічного інструментарію, який дозволяє композитору створювати парадигматичні жанрові моделі опери, типові естетичні взірці оперних персонажів та їх досконалі музично-мовні модальності постає одним з актуальних завдань музикознавця, який прагне до зміцнення методичних і фактологічних засад сучасного оперознавства.

Одним з провідних чинників **актуальності** даного дослідження є також звернення до понять оперного героя – образу – персонажа в їх взаємозалежності та сумісному входженні до царини оперної семантики з її персоніфікованими, водночас універсальними смисловими показниками. Наголосимо також на **актуальності** типологізуючого підходу до вивчення персонажів оперних творів Римського-Корсакова, адже своєю жанрово-змістовою парадигматичністю дані персонажі здатні відкривати шлях до загальної семантичної типології оперних образів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснене відповідно до плану науково-дослідної роботи Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової на 2017–2021 роки, зокрема до теми № 10 – «Теорія жанру в музикознавстві та її методичні інтенції в сучасному науковому знанні».

Мета роботи – виявлення художньо-смислової природи і музичної специфіки образів-персоналій в оперній творчості М. А. Римського-Корсакова.

Основними завданнями роботи є наступні:

- сформувані музикознавчі підходи до поняття оперного образу, визначити жанрову природу оперного образу та оперного характеру в їх взаємозалежності та скерованості до ідеї оперного героя;
- розвинути поняття оперної мови як культурного артефакту та специфічного музичного феномена;
- розгорнути характеристики оперного інтонування як синтетичного художньо-експресивного феномена;
- запровадити поняття оперного образу-персоналії, визначити провідні образи-персоналії в операх М. А. Римського-Корсакова;
- визначити поняттєво-смислові (семантичні) основи оперної поетики М. А. Римського-Корсакова, зокрема роль фідеїстичного відношення та категорії гармонії в його оперній творчості;
- розглянути явище мелодійної тематизації оперного тексту в операх М. А. Римського-Корсакова;

- розкрити індивідуально-авторське розуміння М. А. Римським-Корсаковим оперної мови та її музичних складових;
- висвітлити важливість типології оперних героїв М. А. Римського-Корсакова при оновленні виконавсько-інтерпретативного підходу та виборі його засобів.

Об'єктом дослідження є оперна творчість М. А. Римського-Корсакова в контексті художньо-естетичних реалій відповідного історичного часу.

Предмет дослідження – музично-мовна презумпція образно-сміслового змісту та виконавської інтерпретації опер М. А. Римського-Корсакова.

Хронологічні межі дослідження зумовлені часом створення опер М. А. Римського-Корсакова, тобто перехідним періодом мистецької історії від ХІХ до ХХ століття, також новим резонансом оперних ідей композитора в естетичному просторі сучасної європейської культури, що завершує шлях ХХ століття та вибудовує координати ХХІ-го, відтак також відзначеному перехідностію.

Провідний аналітичний **матеріал дослідження** спирається на оперні твори М. А. Римського-Корсакова (15), з врахуванням їх творчо-біографічної жанрово-стильової послідовності (Псковитянка – 1873; 1878; 1892; Травнева ніч – 1880; Снігуронька – 1881; Млада – 1892; Ніч перед Різдом – 1895; Садко – 1896; Моцарт і Сальєрі – 1898; Бояриня Віра Шелога, пролог до опери «Псковитянка» – 1898; Царева наречена – 1899; Казка про царя Салтана – 1900; Сервілія – 1902; Кащей Безсмертний – 1902; Пан Воєвода – 1904; Сказання про невидимий град Кітеж і діву Февронію – 1904; Золотий півник – 1907).

Методологічну основу дослідження визначає єдність естетично-ціннісного та текстологічного підходів, здатних сумісно визначати магістральний напрям музикознавчого дослідження жанрової семантики опери як діалогу культурно-історичних та художньо-композиційних чинників відтворення «сміслового світу» людської особистості.

Методи дослідження можна представити як інтердисциплінарний дискурсивний щодо провідних понять та тих категорій, котрі входять до сфери оперної поетики; семантико-типологічний відносно оперної традиції у її втіленні творчістю Римського-Корсакова; аналітичний музично-семіологічний, поєднаний зі стильовим та стилістичним підходами, що дозволяє виокремлювати основні мовні засоби та прийоми, притаманні оперній мові Римського-Корсакова на різних художньо-естетичних рівнях її формування та експлікації.

Теоретична база дослідження утворена тими працями, що виступають науковими пролегоменами сучасного оперознавства в єдності його теоретичних та прагматичних настанов (Б. Асаф'єв, Бай Цюань, В. Богатир'єв, С. Богоявленський, О. Бозіна, Н. Вільнер, І. Белза, Т. Гоббі, Б. Горович, А. Гозенпуд, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, О. Іготті, Д. Кіреєв, Л. Кирилліна, В. Конен, Г. Кречмар, І. Пивоварова, Л. Ротбаум, К. Руч'євська, І. Силантьєва, О. Скорбященська, О. Соловцов, Н. Туманіна,

С. Тишко, Е. Фрід, А. Хохловкіна, Г. Хубов, М. Черкашина-Губаренко, Чжен Цзін, Чжи Інъ, Чжу Лу, Р. Ширинян, О. Ейкерт, Б. Ярустовський, д. ін.);

– естетичними, філологічними, психологічними та музикознавчими працями, присвяченими питанням семантичного (семіологічного) відображення художнього змісту (С. Аверінцев, Л. Акопян, А. Андрєєв, М. Арановський, М. Бахтін, М. Бонфельд, Л. Виготський, Г. Гадамер, Н. Герасимова-Персидська, Л. Гінзбург, Р. Інгарден, М. Каган, Ю. Кон, Д. Лихачов, О. Лосєв, Ю. Лотман, С. Мальцев, С. Маркус, В. Медушевський, Є. Назайкинський, В. Петренко, О. Самойленко, О. Сокол, О. Сохор, Ю. Степанов, І. Степанова, Е. Тарасті, Р. Тельчарова, Б. Успенський, П. Флоренський, В. Франкл, Е. Фромм, Й. Хейзінга, Т. Чередниченко, В. Шестаков, У. Еко, д. ін.);

– музикознавчими роботами, безпосередньо пов'язаними з вивченням творчості М. А. Римського-Корсакова, російської опери ХІХ століття (Б. Асаф'єв, А. Гозенпуд, Джан Бібо, Ю. Келдиш, О. Оголевець, Г. Орлов, О. Орлова, О. Руч'євська, О. Соловцов, С. Тишко, А. Цукер, В. Цуккерман, Р. Ширинян Б. Ярустовський, д. і.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- здійснено цілісний підхід до оперних образів як завершеної семантичної системи, що може набувати універсального ціннісного значення, залишаючись оригінально-авторською та втілюючи індивідуальну композиторську поетику;
- запропоновано текстологічно поглиблений персоніфікований підхід до оперного образу та оперного характеру, виявлено їх поєднання з ідеєю оперного героя;
- запроваджено поняття образів-персоналій стосовно оперної творчості М. А. Римського-Корсакова;
- виокремлене та розвинене поняття оперної мови як специфічного жанрового артефакту, що має власні передумови та показники;
- доведено значущість явища «нескінченної мелодії» в оперній творчості М. А. Римського-Корсакова.

Отримали подальший розвиток:

- дефініції оперного тексту, оперного інтонування, оперного образу-персоналії;
- оцінки феномена фідеїстичного відношення та категорії гармонії в їх проєкціях до оперної творчості.

Уточнено:

- можливість типології оперних героїв М. А. Римського-Корсакова;
- складно-діалогічну природу оперної інтерпретації;
- музичні чинники оперної мови М. А. Римського-Корсакова.

Практичне значення роботи зумовлене можливістю її запровадження до академічного навчального процесу в його теоретичному та практичному вимірах, зокрема залученням матеріалів дослідження до змісту лекційних курсів та індивідуально-творчих занять у ЗВО, що готують музикантів-

виконавців та музикознавців. Особливої ваги положення дисертації здатні набувати у процесі постановочної роботи з оперними творами М. А. Римського-Корсакова, також у формуванні концепційних засад оперознавства як різновиду діалогічного мистецтвознавства.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри історії музики та музичної етнографії ОНМА імені А.В. Нежданової. Матеріали дослідження апробовані у виступах автора на наступних конференціях (всього 10): Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Дні науки», Одеса, 22–24 квітня 2014 р.; Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та наука на початку третього тисячоліття», Одеса, 4–6 грудня 2014 р.; Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Дні науки», Одеса, 27–29 квітня 2015 р.; Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та наука на початку третього тисячоліття», Одеса, 1–3 грудня 2015 р.; Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Дні науки», Одеса, 20–22 квітня 2016 р.; Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та наука на початку третього тисячоліття», Одеса, 9–10 грудня 2016 р.; Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та наука на початку третього тисячоліття», Одеса, 24–25 листопада 2017 р.; Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Дні науки», 23–25 квітня 2018 р. Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та наука на початку третього тисячоліття», Одеса, 6–8 грудня 2018 р.; Всеукраїнська молодіжна науково-творча конференція «Дні науки», 17–19 квітня 2019 р.

Публікації. За темою дисертації опубліковані 5 статей, з них 4 – у спеціалізованих наукових збірниках, затверджених Міністерством освіти і науки України, 1 – у періодичному науковому іноземному виданні (Австрія).

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, десяти підрозділів, висновків і списку використаних джерел (219 позицій). Обсяг основного тексту дисертації – 169 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі характеризуються фактори актуальності дослідження, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, показники наукової новизни, з'ясовуються хронологічна обумовленість і практичне значення, виявляються методологічні принципи й теоретичні базові умови, характеризується структура роботи; наводяться дані про публікацію та апробацію матеріалів дисертації.

У РОЗДІЛІ 1 – «ПРО ПОНЯТТЯ ОПЕРНОГО ОБРАЗУ. ІСТОРИКО-ЕСТЕТИЧНИЙ І ЖАНРОВО-КОМПОЗИЦІЙНИЙ ПІДХОДИ» ставляться питання про специфічні риси оперного образу та передумови його виокремлення й з'ясування, обговорюється актуальне тлумачення семантичного напрямку як провідного у вивченні образного призначення художнього явища, нового розуміння надається поняттю артефакту та «артефактності» оперної творчості.

Підрозділ 1.1. «Мова опери як культурний артефакт» дозволяє визначати, що серед усіх великих синтетичних художніх форм, котрі постають в осередку суспільних інтересів, опера займає головне місце, може розглядатися як інтегратор психологічних показників і потреб культури, причому як з хронотопічною локалізацією, так і крос-культурним й метаісторичним шляхом. Опера здатна вибирати та закріпляти в образній художній формі ціннісні потреби культури, зберігаючи їх домінантні властивості, підводячи до рівню артефактності низки фактів, ситуацій, відношень, переживань, особистих почуттів, тобто коло тих явищ, що визначають буття людської особистості з усіма її зовнішньо-комунікативними та внутрішньо-психологічними показниками. Образний зміст оперного твору входить до естетико-семантичного рельєфу культурної свідомості. Багатоскладовість жанрової форми опери, що передбачає подієвість в її сценографічному вираженні, візуалізацію з актантно-видовищними наголосами, словесно-поетичну форму, зумовлену сюжетними завданнями та музичне втілення як художньо-мовну інтеграцію всіх чинників художньої концепції, визначається множинністю процесу культурної комунікації. Тому, організуючи особливу сферу художнього спілкування, діалогічна знакова природа опери, її іманентна артефактність, обумовлена тим, що вона одночасно представляє дві, рівною мірою важливі для людського досвіду предметно-сміслові сфери: соціопрактично представлену й упорядковану; особистісно-інтенціональну, приховану в процесах свідомості, але експліковану у почуттєвому досвіді з його специфічними інтерпретативними можливостями. Оперна творчість успішно підтверджує той факт, що історично сформована, канонічна людська свідомість, проявляючись та розвиваючись в індивідуально-особистісній формі усвідомлення-переживання, виступає самостійною предметною галуззю людського буття.

У підрозділі **1.2. «Естетична природа образу оперного героя: про зв'язок оперної жанрової форми та мелодрами»** причетність оперної творчості до світу живих людських емоцій, важливість останніх для історично трансльованого смислового змісту культури розкривається у руслі естетичного підходу, що дозволяє знаходити в *оперній жанровій традиції* особливий цілісний естетичний феномен. Естетична інтегративність оперного діяння забезпечує йому не лише широту діалогічної співпричетності, а й глибину психологічного проникнення до людської свідомості та моделювання її логіко-сміслових компонентів. Зосередження на людині та структурі людської смислової реальності, що формується зсередини, йде від психологічної процесуальності, пояснює особливу афективність оперного діалогу та його здійснення засобами музичного інтонування. Музичні компоненти оперної жанрової традиції визначають її образно-сміслову диференціацію в залежності від оперних персонажів, які презентують різні модуси як естетичного відношення, так і особистої свідомості. Здатність до почуттєвого самовиявлення з високим ступенем смислової напруги зумовлює мелодраматичний нахил (модальність

характеру) оперних персонажів. Саме модуси оперно-персонажної свідомості обумовлюють розподіл типів музичного інтонування, що знаходяться в основі музичного мелодичного матеріалу опери, включаючи розподіл способів висловлення оперних персонажів на аріозний, аріозно-декламаційний, речитативний, шпрыхштимме або напівговір і т. д. Рівень інтонаційної активності – ступінь актантності – оперної дійової особи виражає її певний художньо-естетичний статус (від героїчно-піднесеного до страждального у передчутті загибелі, або злочинно-зниженого у показі морального падіння людини). Незалежно від ситуативної етичної оцінки, усі провідні персонажі опери, стаючи носіями певних характерів та їх образних констант, виступають *оперними героями, а виражені, висловлені й зіграні, виспівані ними почуття є особливими оперними артефактами.*

Тому у **підрозділі 1.3. «Оперне інтонування як синтетичний художньо-експресивний феномен»** доводиться доцільність вивчення оперного інтонування як синтетичного художньо-експресивного феномена, що має важливі виконавсько-хронотопічні координати, тому виконує певні режисерські функції щодо художнього матеріалу опери.

Виявляється, що узагальнено-драматична природа опери є своєрідним синтезом реальних життєвих проявів, обставин, у які потрапляє умовний герой опери, та які змушують його продукувати емоції особливої якості. В оперній виставі сходяться плани «зовнішнього» і «внутрішнього» життя, а їх взаємодія обумовлюється розвитком двох типів руху, сценічного й психологічного, двох форм його вираження, вчинково-артистичної та музичної (вокальної), тому залучається особливий «професійний інструмент» – *оперне інтонування*. Воно синтезує не лише музичні чинники певної оперної ролі, а й усі контекстні умови здійснення даної ролі в оперній виставі; виражає інтегративне призначення творчої постаті співака-артиста, котрий постає стрижневим началом хронотопічної організації оперного твору у його виконавській формі, тобто у процесі безпосередньої часової реалізації *оперного характеру*.

Матеріал **підрозділу 1.4. «Жанрово-видові передумови психолого-естетичних модальностей оперного характеру»** дозволяє визначати поняття й явище оперного характеру, наголошуючи, що дана категорія ще не набула потрібної глибини. Доводиться, що у питаннях створення оперного характеру особливої ваги набуває саме виконавський підхід, тому до предметного кола роботи потрапляють актантні передумови оперного вокального виконання, а оперний характер може визначатися як *відтворений у синтетичному тексті та хронотопічному розгортанні оперного твору історичний досвід людського існування, представлений в особистісно-персонажній формі*. В оперному характері здійснюється власний самодіалог, свого роду художньо-мовний солілоквиум опери, що орієнтується, з одного боку, на естетичні модуси епосу, драми та лірики, перетворюючи їх на естетико-психологічні модальності епічного, драматико-трагедійного та ліричного відношення, з іншого – узгоджується зі специфічними формотворними засобами музики, серед яких головним виступає «тоновість»

– звуковисотна, темброво-артикуляційна, ритмізована, спрямована до організації часового процесу та його просторових проєкцій, тобто до хронотопічного здійснення. Зрозуміло, що музика має і власні виражені просторові фактори (як живопис має власні специфічні часові показники), причому вони не є суто підлеглими, можуть виступати провідними та заслоняти, відстороняти інші параметри мистецького означення. Наголосимо також, що у певні моменти жанрового генезису оперної музики провідними стають міжвидові зв'язки, як контекстуальні чинники музичної образності, що впливає і на оперні характери

Висновки до Розділу 1 спрямовані до поєднання теоретичної траєкторії першого розділу з матеріалом другого, що зосереджується на вивченні оперної творчості М. А. Римського-Корсакова. Тому звертається увага на особливе значення оперного жанру та презентованих ним оперних образів-характерів в російській музиці наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Відзначено, що досвід творчості декількох поколінь композиторів, які творили на порозі нового часу, дозволив досягти високого синтезу театральних та музично-мовних традицій, сформувати смислово (ноетично) значущі музичні синтагми, текстові комплекси, які відповідають провідним естетичним «темам» оперної музики з їх композиційною сюжетикою та інтонаційно вираженою образністю. Засвідчується полісемічна спрямованість оперної мови у творах російських майстрів, звідси інтертекстуальна природа оперного жанру на порозі ХХ століття, що виражається на всіх рівнях його художньої конституції. Підкреслюється енциклопедично-узагальнююча скерованість оперного методу М. А. Римського-Корсакова, що апробує майже всі жанрові різновиди та естетико-психологічні позиції оперних персонажів, *створює власну галерею оперних героїв*, які втілюють канонічні ознаки оперних характерів, водночас виявляють оригінальне авторське світобачення композитора.

РОЗДІЛ 2 – «ОБРАЗИ-ПЕРСОНАЛІЇ В ОПЕРАХ М. А. РИМСЬКОГО-КОРСАКОВА» ставить метою виявлення системності творчого методу композитора саме як образної та проявленої у сфері естетичних уявлень, ідеації та смислового діалогу.

Підрозділ 2.1. «Поняттєво-сміслові (семантичні) основи оперної поетики М. А. Римського-Корсакова» дозволяє характеризувати поглиблену діалогічність уявлення композитора про побудову художньо-ціннісного світу, насамперед як зустрічного руху двох реальностей – історичної, тобто справжньої, та фантастичної, тобто вигадано-ілюзорної. Своєрідність та ігрова запрограмованість даної діалогізації полягає в тому, що вона є цілком умовною та відбувається у царині художніх характерів. За кожним з них міститься певна образна інтенція, оцінна позиція, що набуває значення авторського художньо-мовного канону, тобто стабілізується й залишається частиною загальної образної системи впродовж усієї творчості композитора. Подібна сталість ідеї, що породжує і стійкість основних персоналій-характерів, зумовлюється потребою чіткого розмежування полюсів добра і зла, затвердження головної жанрової концепції як

зіставлення моральних категорій та долання їх опозиційності у досягненні вищого над-адресату світоглядного діалогу, *краси та гармонії буття*. В єдності з довірою до природного начала, дана смислотворча концепція проходить крізь всі опери Римського-Корсакова, зберігається навіть тоді, коли здійснюється парадоксальним чином, або іронічно знижується (у пізній період творчості).

Зауважується, що навіть тоді, коли композитор відмовляється від ціннісної визначеності та позитивного трактування персонажів, від естетичної піднесеності сюжетно-дійових умов показу характерів, музичні означаючі зберігають позитивний образний потенціал оперних образів, мовби виправляють, у власному «дзеркальному» відбитті, сутність людських відношень, добираючись до їх істинної смислової глибини.

Наявність оцінної двоїстості, також позитивний моралізуючий висновок-розв'язання, загальний музично-поетичний метонімічний тонус оперних творів Римського-Корсакова забезпечують їм спорідненість з жанровою формою притчі, що вільно поєднується з елементами міфологізації оперного сюжету та персоналій, є визнаною перехідною формою між універсальним ціннісним досвідом та авторською художньою оцінкою. Окрім цього, механізм притчі, виступаючи основою оперного задуму Римського-Корсакова, наділений яскравими діалогічними властивостями: саме притча освоює метод іносказання, зароджуючись *усередині* міфу з метою повчання, роз'яснення, також найчастіше еднаючись з діалогічними конструкціями, віддзеркалюючи не лише античні агони, а й катехизисну структуру релігійно-повчальних текстів.

Підрозділ 2.2. «Категорія гармонії в оперній поезії М. А. Римського-Корсакова» присвячений висвітленню генеральної етико-естетичної образної тенденції оперної поезики Римського-Корсакова – прагненню гармонії в її конкретно-емпіричному та широкому ноетичному розумінні й втіленні. Відзначається, що оперні твори цього композитора є унікальним у світовій художній практиці прикладом системної логічної жанрової єдності, коли всі композиційні компоненти спрямовані на виявлення духовної гармонії людини, а категорія гармонії розуміється як той спосіб взаємовідношень людини зі світом, природою та соціумом, який забезпечує удосконалювання і безсмертя людського роду. Художньому втіленню ноетичної ідеї гармонії служить музична мова опер, що забезпечує формування основних художніх мотивів-символів, насамперед тих, що характеризують сферу незвичайного, дивно-чудесного, втілюючись у відповідних персонажах. Серед них саме ті, хто втілює природні сили, спонукають композитора до граничного гармонійного розширення, збагачення музичної мови, до запровадження авторських дисонансних прийомів, полігармоній, полідіатоніки та «автономної нестійкості» – до нової композиторської музичної риторики, з розподілом її на узагальнюючу фонову та персоніфіковану характерологічну. Таким чином, образний зміст, пов'язаний з ідеєю гармонії, розшаровується та внутрішньо діалогізується,

надаючи мобільності, своєрідної «модуляційності» самому явищу музично-смісловій гармонії.

Гармонія як естетичний та музичний спосіб виявлення призначення оперних персоналій стає дієвим сюжетно-композиційним прийомом, що дозволяє розмежовувати та зіставляти природно-фантастичне і людське начала, позитивний та негативний хід подій, чудесне та згубне для героїв опери, незалежно від їх причетності до певної буттєвої сфери. Дисонантна ладо-гармонійна сфера, учуднення функціональної логіки, тритоновість, гармонійне походження мелодійного мотиву висловлюють ідею приреченості персонажу, однак з даною групою прийомів можуть бути зв'язані як позитивні жертвні герої, так і негативні. Тому ці прийоми перебувають у діалогічній семантичній позиції, спрямовуючись образним призначенням оперної сценічної ситуації.

Зміст підрозділу 2.3. «Типологія оперних героїв М. А. Римського-Корсакова як проблема цілісної виконавської інтерпретації» вмотивований значною мірою сучасними постановками та режисерськими інтерпретаціями опер Римського-Корсакова, передусім постановками «Снігуроньки» Олександром Тітелем і Дмитром Черняковим, «Садко» Дмитром Бертманом, також здійсненими на оперному фестивалі в Санкт-Петербурзі, приуроченому до ювілею композитора. Музикознавча оцінка досвіду даних і деяких інших постановок дозволяє, по-перше, засвідчувати універсальність смислів та характерів, втілених в оперних персонажах Римського-Корсакова; по-друге, переконуватися в надзвичайній гнучкості та варіабельності, семантичній множинності музично-виразових засобів опер цього композитора; по-третє, виявляти наріжне значення типологічного підходу до персоналій в операх Римського-Корсакова; по-четверте, вказувати на провідні риси авторської інтерпретації сюжету, образного змісту, персонологічного плану опер, які необхідно враховувати й зберігати у всіх постановочно-режисерських версіях.

Так, відзначимо, що М. А. Римський-Корсаков вже в роботі над оперним лібрето укрупнює провідні лінії сюжету, відмовляючись від деталей, другорядних моментів, домагаючись логічної стрункості й цілісності, що проявляється в характеристиках основних діючих осіб опери. Контраст, динаміка композиційного розвитку проявляються в зіставленні діючих осіб, тоді як сутність кожного є майже незмінною. Протиріччя виникає не стільки «усередині» героя, скільки у відносинах його з зовнішнім світом, звідки і своєрідність композиційного здійснення сюжету, зокрема тісне поєднання епосу, драми та лірики як відправних естетичних позицій, семантичних передумов для композиційного цілого.

Оновлена інтерпретація опер М. А. Римського-Корсакова повинна базуватися на тому факті, що музична «знаковість» його персонажів визначається упредметненням сюжетних мотивів, а, з іншого боку, кожний значущий змістовий інгредієнт знаходить персоніфіковане вираження та

характерологічне вирішення, тому оперний світ Римського-Корсакова є надзвичайно заселеним, водночас гармонійно упорядкованим¹. Те, що у цьому світі, поруч з образами позитивними, існують персонажі, що персоніфікують зло й ворожість до всього людського², не змінює обов'язковості позитивної гармонійної розв'язки, заключного спільного катарсису.

Висновки до Розділу 2 дозволяють стверджувати, що основою цілісної жанрової семантики в операх Римського-Корсакова є протиставлення й взаємопроникнення різних сфер буття як рівною мірою реальних та умовних *сміслових просторів*, що набувають власних музично-стилістичних форм, узагальнюючих музично-мовні традиції, але й доповнюючих, розширюючих дані традиції відповідно до нових авторських естетичних ідей, репрезентованих за допомоги груп персонажів. Різні композиційні ходи, способи композиційного здійснення оперних сюжетів спрямовані на персоналізацію замисленого автором художнього простору, але провідними є засоби музичної логіки. Йдеться не лише про переважно музичне втілення композиційно-драматургічних принципів опери, а *про інтерпретацію жанрової форми опери як універсальної музичної*, що дозволяє досягнути, сполучити весь накопичений, наявний матеріал музики, а тому дозволяє репрезентувати єдину позитивну смислову природу людини та людської спільноти.

РОЗДІЛ 3 – «МУЗИЧНІ ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ ПЕРСОНІФІКОВАНИХ ОБРАЗІВ В ОПЕРАХ М. А. РИМСЬКОГО-КОРСАКОВА» дозволяє сфокусуватися на суто музичних, оригінально-авторських сторонах оперної поетики російського майстра, водночас виявити найближчі до музичного розуміння жанрового змісту опери смислові чинники.

Підрозділ 3.1. «Фідеїстична семантика в оперній творчості М. А. Римського-Корсакова» повертає до теми дива (чуда) як опорної і магістральної в оперній творчості Римського-Корсакова, такої, що визначає трактування ним не тільки сюжетних передумов, провідних образів, але і засобів музичної виразовості – музичної фідеїстичної символіки.

¹ Наприклад, персоніфікованими силами природи є Весна, Дід Мороз, Лісовик, Яріло-Сонце, Масниця, Овсень, Коляда, Океан-Море, Буря-Богатир; сили мистецтва – Лель, Садко, Левко, почасти Царівна-Лебідь, Моцарт, явлений власною музикою; етичних категорій – Богиня Лада, добра, світла; цар Берендей, народної мудрості; Снігурка, Волхова, Царівна-Лебідь, Панночка, природної краси; сили віри – Февронія, Сервілія, Марія, Марфа, Ольга.

² На ранньому етапі творчості це узагальнений образ опричинни, Матута в «Псковитянці», згадування про злу Відьму в «Травневій ночі», майже невинні Чорт і Солоха в «Ночі перед різдвом»; потім це у «Младі» реальні (Войслава, Мстивой), і фантастичні персонажі (Святохна-Морена, Чернобог, деякі інші); символами насильства стають Бомелій, Грозний, Сальєрі, Тигеллін, Егнатій, пан Воевода, Кашей, почасти сваха Барбариха; уособленням гріховності, малодушності є Григорій Кутерьма, узагальненим образом ворога – татари, знаками тупості, примітивності – Додон та його царство.

Поняття фідеїстичної семантики пояснює, яким чином висока ноетична смислова дійсність проникає до сюжетного виміру опер Римського-Корсакова, адже саме тема дива та пов'язана з нею образна сфера, авторська музична риторика, музична фідеїстична символіка дозволяє композитору звертатися до духовних феноменів, упредметнювати їх та надавати їм персоніфікованого тлумачення. Не співпадаючи повністю з релігійним або містичним відношенням, виступаючи різновидом прояву естетичного як тяжіння до безсмертя, фідеїстичне відношення виявляє мобільність та гнучкість у ситуативному та психологічному планах, може поєднуватися з міфологічною або казково-легендарною тематикою, підкреслює умовно-притчевий характер відносин деяких персонажів. Спільні риси фідеїстичного та естетичного спілкування вказують на особливу важливість для них музичного оформлення, а також на те, що образи природи в оперній поетиці Римського-Корсакова завжди пробуджують фідеїстичні імпульси: характеризуються як сфера незвичайного та чудесного, навіть страшаючого. Саме у фідеїстичному значенні природні образи змушують композитора обновляти музично-гармонійну мову, проектувати гармонійні нововведення до мелодійної горизонталі, коли остання насичується вертикальними ладо-гармонійними резонансами

Матеріал підрозділу 3.2. «Мелодійна тематизація оперного тексту – ефект “нескінченної мелодії” в операх М. А. Римського-Корсакова» звернений до вивчення виразових можливостей мелодійної тематизації оперного тексту, котра виступає провідним способом персоніфікації оперного образу. Виявляється, що мотивне формування музично-тематичної горизонталі та її щільне заповнення лейтмотивами веде до виникнення в оперному тексті ефекту «нескінченної мелодії», і це стає одним з доказів мимовільного вагнеріанства М. А. Римського-Корсакова. З іншого боку, подібна тотальна мелодизація оперного тексту виникає в творчості Римського-Корсакова на власних авторських семантичних підставах, у зв'язку з завданням створення континуального музичного часу опери з відображенням у ньому психологічного стану героїв, зокрема плину їх почуттів та розвитку стану любові. Спатіалізація плину часу-любові веде до залучення до процесу мелодійної тематизації і образів простору – відчуття простору; тут засобами музичної характеристики стають темброво-кolorистичні сонорні, що породжують особливий фігураційний тематизм гармонійно-мелодійної природи. Зчеплення мелодійних тем, мелодійне переродження гармонії та гармонійне оновлення мелодії також приймають конкретні семантичні функції, образно здійснюються (буквалізуються) у сценах переродження – переходу-рятування персонажів, тобто також є засобами персоналізації. Адже вони допомагають композитору відтворювати значущість любові як особливого «резонансного» духовного стану, йдучи до мелодійно-гармонійного символу соборності.

Зміст підрозділу 3.3. «Феномен оперної мови М. А. Римського-Корсакова: діалогічний підхід» базується на ствердженні, що оперним шляхом у мистецтві найкраще відтворюється типовий образ сучасника, який

відповідає «великому часу» культурної людської свідомості, тобто є співзвучним не лише часу виникнення твору, а й іншим наступним інтерпретативним часовим вимірам. Шлях у часі творів Римського-Корсакова, спроможність його опер вступати у смисловий резонанс з культурною семантикою XX та XXI століть зумовлюється створеним композитором оперним мелосом, який, визначаючи мову героїв опер, є, передусім, музичною мовою самого композитора.

Авторську оперну мову Римського-Корсакова можна розглядати як певну текстологічну сферу, що формується завдяки нагромадженню музичних синтагм (текстових фігур музики) та їх взаємодії-інтеграції, забезпечуючи багатоскладовість, багаторівневість музично-мовної системи композитора та транзитивність її окремих складових, прийомів висловлення.

Узагальненість та деталізація стають найбільш протиставленими, водночас взаємодіючими ознаками музичної мови Римського-Корсакова, сприяючи наскрізному розвитку певних авторських музичних ідей та технологічних ресурсів, включаючи засоби персоналізації, тобто *музичного викладу персональної історії певного героя, як способу створення його характеру у контексті оперної дії* (подієвості). Звідси і повна підпорядкованість поетичного слова та вербалізованого сюжетного змісту ходу музичної ідеї, здійсненню музичного задуму. Так, на основі музичного розвитку тритонові інтонації в різних гармонійних та мелодійних положеннях в опері «Моцарт і Сальєрі» демонструється невідворотність смерті Моцарта; а потім приреченість Сальєрі; тритоновий гармоніє-мелодійний комплекс є в музичній мові Римського-Корсакова сталим знаком пограничних станів свідомості, також музичним еквівалентом образу дива.

Перевага ліричного начала, про яку свідчив сам композитор в інтерпретації музичного призначення опери, є визнанням необхідності, по-перше, тривалого показу певного душевного стану персонажу, зі збереженням його характеристики в музиці навіть за його сценічної відсутності; по-друге, досягнення гармонічного завершення оперної події як психологічної саме з музичної сторони; по-третє, наголосу на вокально-тембровій природі оперного тематизму, що, навіть за умови оркестрального викладу, зберігає безпосередність, щирість та теплоту живого людського дихання.

Висновки до Розділу 3, узагальнюючи зміст третього розділу, дозволяють відзначати, що в оперній творчості М. А. Римського-Корсакова поєднуються різні стильові формації композиторської творчості, зокрема класицистична і романтична, неокласична та передекспресіоністська, почасти імпресіоністична, але переважає та поєднує-інтегрує усе різноманіття стильових намірів *міцна авторська концепція оперного жанру як романної епопеї, що дозволяє музиці ставати літописом сукупної історії людства*. Завдяки даній вихідній творчій позиції композитора його оперна мелодика набуває нових синтаксичних й формальних можливостей, обумовлюючи новий тип музичної теми, тематичного комплексу, а також нові аспекти взаємозалежності між тематизмом та музичною формою. Мелодика починає

панувати над фактурними нормами, з одного боку, убираючи функціональні залежності тонів, властиві гармонійній вертикалі, тобто перетворюючись на лінійно розміщену гармонію (гармоніємелодію), а з іншої сторони – підкоряючи побудову гармонійної вертикалі інтонаційній волі мелодійної горизонталі, тобто перетворюючи гармонію в мелодію (мелодіегармонія). Але головним видається те, що усі мовні метаморфози, котрі відбуваються в оперній музиці Римського-Корсакова, викликані конкретними персоніологічними завданнями – створенням *власного живого людського світу оперних героїв*.

У **ВИСНОВКАХ** дисертації містяться заключні узагальнення теоретичних підходів, пропонуються основні визначення й представлені досягнені результати.

Відзначається, що, відповідно до **мети та предмету дослідження**, виявлена тісна взаємообумовленість художньо-сислової природи і музичної специфіки образів-персоналій в оперній творчості М. А. Римського-Корсакова, тому саме музично-мовна презумпція образно-сислового змісту дозволяє виявляти провідні оперні ідеї композитора та формувати адекватні підходи до оновленої виконавської інтерпретації його творів.

Формування музикознавчих підходів до поняття оперного образу та оперного характеру в їх взаємозалежності та скерованості до ідеї оперного героя дозволяє стверджувати, що оперна творчість припускає відтворення історичного через особистісне, образу культури (втіленого у жанрово-стильових артефактах музики) через спосіб життя окремої людини (відображеної у психосеміологічному контексті жанрового та стильового вимірів музики). Ключові характеристики творчого досвіду людей можуть відображатися, концентруватися у змісті оперного твору, набуваючи якості і канону, і взірцевості, стаючи необхідними музично-образними психосемантичними артефактами. Оперні герої входять до пам'яті культури як носії необхідних позитивних якостей та відношень, а їх характери сприймаються як моделі людської комунікації, історичні та позачасові водночас, тому і конкретно-почуттєві, і ідеально-духовні. Образний зміст визначає ідеальну іпостась оперного героя; характерологічне представлення його у тексті й дії опери – його індивідуально-предметну умовно-реальну сторону. Таким чином, утворюється своєрідний «діалогічний трикутник», в якому образ, втілений в постаті оперного героя та трансльований за допомогою його характеру, постає необхідним вершинним смисловим третім у діалозі, Над-адресатом.

Розвиток поняття оперної мови як культурного артефакту та специфічного музичного феномена поєднується з *характеристикою оперного інтонування як синтетичного художньо-експресивного феномена*, оскільки обидва вони виявляють складну багаторівневу побудову оперного твору, що набуває особливих хронотопічних властивостей, відображених в музично-виразових засобах оперного діяння. Від естетичного модусу до інтонаційно-мелодійної модальності – таким є шлях втілення оперного характеру, що відкриває перед ним нові художньо-психологічні можливості, дозволяє

здійснювати драматичний намір у мелосі, тобто впливати мелодраматичними засобами на реципієнтів, досягаючи замисленого резонансу. Вокальне інтонування – пряма мова оперного персонажу, що зумовлює сприйняття його характеру; водночас музичне інтонування виконує узагальнюючі організаційні семантичні функції, сприяючи створенню просторових ефектів, або передаючи плин часу, часові параметри оперної дії. Для оперної дії «розміщення» музичного звучання у театральному часопросторі є символічно важливим; з іншого боку, оперна музична мова постає особливим мистецьким артефактом, у якому зосереджується та набуває нового творчого (зокрема вокально-виконавського) резонансу складна багатопланова жанрова семантика опери, з усіма її видовими передумовами, але насамперед з її основними (епічна, драматико-трагедійна та лірична) психологічно-естетичними модусами.

Запровадження поняття оперного образу-персоналії й визначення провідних образів-персоналій в операх М. А. Римського-Корсакова веде до виявлення авторського системного порядку в вибудовуванні сюжетно-композиційних відносин між оперними героями, також примушує переконатися в тому, що композитор дійсно персоналізує – пише персональну історію – тих ідей і відносин, які вважає опорними для запровадження смислових колізій, тобто підкоряє оперне відтворення образу героя цілісному смисловою завданню, робить персонажа «рупором ідей». Взаємне розташування оперних персонажів Римського-Корсакова, що охоплює усю його оперну поетику, свідчить про наявність *власного оперного світу композитора*, населеного та перенаселеного багатьма подібними та відмінними умовними персонами, які упередметнюють різні сторони світобачення автора та утворюють різноманітні діалогічні взаємодії та перехреснення. Найважливішими з них для композитора, у тому числі, у музичному втіленні, стають ті, що є посередниками між різними сферами буття, є перехідними істотами, здатними до створення й сприйняття дива.

Визначення поняттєво-сислової (семантичної) основи оперної поетики М. А. Римського-Корсакова, зокрема ролі фідеїстичного відношення та категорії гармонії в його оперній творчості, ще більше поглиблює розуміння своєрідності індивідуально-авторського підходу композитора до жанрових й стильових можливостей опери. Як різновид естетичного та ноетичного відношень, фідеїстична семантика поєднує загальносюжетні ходи та конкретні музично-мовні прийоми в операх Римського-Корсакова. Зокрема, вона зумовлює формування сфери «гармонійно-мелодійних» мотивів (до якої входять «нові лади», прийоми хроматизації, збільшені й зменшені співзвуччя, тритон і таке інше) як зверненої до несподіваної спільності чудесного – згубного; саме фідеїстичний наголос дозволяє розуміти контрастні семантичні можливості музично-мовного прийому у зв'язку з його буквальною залежністю від сценічного контексту, у тому числі словесно-поетичного. Шляхом зміни загального контексту оперної сцени Римський-Корсаков створює своєрідні «семантичні модуляції» на фідеїстичну тему, включаючи розуміння й музичну презентацію образу

любіві. Можна вказати на перехідні природні персонажі в операх Римського-Корсакова як на підкреслено фідеїстичні та найбільш динамічні, покликані переконувати в значимості *idei viri* не лише в життєвих установах особистості, а й в інтерпретації оперного жанру. Зокрема це віра в можливість переходу людини з одного буттєвого стану до іншого, поєднана з потребою пізнання вищих станів свідомості людини як духовної істоти.

Розгляд явища мелодійної тематизації оперного тексту в операх М. А. Римського-Корсакова передує розкриттю індивідуально-авторського розуміння М. А. Римським-Корсаковим оперної мови та її музичних складових і приводить до сукупних висновків, що саме нові мелодійні формули, мелодійні теми дозволяють композитору музично виразити перехід від чудесного до згубного, й навпаки, так само як і показати художню еволюцію, включаючи рятівне переродження, оперних героїв. Вони виражають головні авторські відкриття як на рівні естетичного змісту, так і у музичному тексті опери, пов'язані з завданням злиття драматико-трагедійного та ліричного усвідомлення, супроводжують тривале розкриття емоційного стану персонажа, забезпечують переконливість досвіду переживання, підсилюють красу особистісного переживання та значення її музичної сторони, а в музичній стороні – мелодійної виразності вокального голосу. Вокальний тембр стає окремим знаком суб'єкта оперної дії, тому вибір його регістрового положення та динамічних позицій набуває рольового значення, а сам тембр «прикріплюється» до оперного персонажа, тобто уособлюється-персоніфікується.

Висвітлення важливості типології оперних героїв М. А. Римського-Корсакова при виборі виконавсько-інтерпретативного підходу та його засобів переконує в тому, що творчість Римського-Корсакова відкриває широку систему зв'язків між словесно-поетичним текстом як першоджерелом лібрето і структурою самого лібрето, законами сценографії і композиційним розгортанням сюжету, образними структурами і їх стильовим вирішенням, мовою поетичного опису і музичною мовою, інтонаційним вибором і загальною семантикою жанру. Найбільш суттєвим є врахування смислової та композиційної значущості, музично-мовної опірності образів *персонажів-посередників*, оскільки саме з ними пов'язаний перехід з одного стану буття до іншого, з однієї сфери умовності до іншої, що завжди є доленосним для всіх героїв опери. Причому головне навіть не в тому, що навколо них концентрується основна дія, а самі вони можуть належати як до сфери чарівного, фантастичного, так і до сфери реально-історичного; головне те, що вони є провідниками *любіві* як онтологічного почуттєвого стану, що дозволяє єднати дійсний життєвий та духовно-метафізичний плани буття. Тому з ними поєднана тема *любіві* – категорія *любіві*, що входить до естетичного комплексу гармонії й краси, забезпечуючи провідне значення тем-мелодій, пов'язаних з перехідними персонажами.

—
Основні положення дослідження викладені в публікаціях
у спеціалізованих фахових виданнях України.

1. Дун Синьюань. Фидеистическая семантика в оперном творчестве Н.А. Римского-Корсакова. *Музичне мистецтво і культура: Науковий вісник Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової*. Одеса: Астропринт, 2016. Вип. 23. С. 182–193.

2. Дун Синьюань. Музичні принципи створення образу персонажа в операх М. А. Римського-Корсакова. *Музичне мистецтво і культура: Науковий вісник Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданово*. Одеса: Астропринт, 2017. Вип. 25. С. 338–349.

3. Дун Синьюань. Оперне інтонування як синтетичний художньо-експресивний феномен *Музичне мистецтво і культура: Науковий вісник Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової*. Одеса: Астропринт, 2018. Вип. 27. Кн. 1. С. 335–344.

4. Дун Синьюань. Жанрово-видові передумови психологічно-естетичних модальностей оперного характеру. *Музичне мистецтво і культура: Науковий вісник Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової*. Одеса: Астропринт, 2018. Вип. 27. Кн. 2. С. 203–213.

у іноземному науковому періодичному виданні:

5. Дун Синьюань. Язык оперы как культурный артефакт. *The European Journal of Arts. Scientific journal*. Vienna, 2019. №1–2. S. 26–33.

АНОТАЦІЇ:

Дун Синьюань. Семантика оперного образу у творчості М. А. Римського-Корсакова: діалог інтерпретацій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. – Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової, Міністерство культури України, Одеса, 2019.

Дисертація присвячена вивченню оперної творчості М. А. Римського-Корсакова в контексті художньо-естетичних реалій відповідного історичного часу. У дослідженні здійснюються актуальні музикознавчі підходи до жанрової семантики опери як діалогу культурно-історичних та художньо-композиційних чинників відтворення «смыслового світу» людської особистості. Виявляється художньо-смыслова природа образів-персоналій в оперній творчості М. А. Римського-Корсакова, визначається їх музична специфіка. Розкриваються семантичні зв'язки між оперним образом та оперним характером, визначається їх кореляція з ідеєю оперного героя. Розвивається поняття оперної мови як культурного артефакту та специфічного музичного феномена.

Висвітлення своєрідності фидеїстичного відношення та його значення в оперній творчості Римського-Корсакова допомагає визначенню поняттєво-смыслових основ оперної поетики. На основі вивчення провідних образів-персоналій в операх М. А. Римського-Корсакова розгортається характеристика оперного інтонування як синтетичного художньо-експресивного феномена.

Розкриття семантичного призначення категорії гармонії в оперній творчості М. А. Римського-Корсакова сприяє розгляду явища мелодійної тематизації тексту в його операх, з'ясуванню індивідуально-авторського розуміння оперної мови та її музичних складових.

Магістральне використання інтерпретативного підходу дозволяє обґрунтувати важливість типології оперних героїв М. А. Римського-Корсакова та системного розгляду його оперного методу, як в науково-теоретичному аспекті, так і у творчо-виконавському процесі. Доводяться необхідність та переваги музично-мовної презумпції образно-смыслового змісту та виконавської інтерпретації опер М. Римського-Корсакова.

Ключові слова: оперні образи-персоналії, оперний характер, оперний герой, оперна мова, категорія гармонії, фідейстична семантика, мелодійна тематизація.

Дун Синьюань. Семантика оперного образу в творчестве Н. А. Римского-Корсакова: диалог интерпретаций. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. – Одесская национальная музыкальная академия имени А.В. Неждановой, Министерство культуры Украины, Одесса, 2019.

Диссертация посвящена изучению оперного творчества Н. А. Римского-Корсакова в контексте художественно-эстетических реалий соответствующего исторического времени. В исследовании осуществляются актуальные музыковедческие подходы к жанровой семантике оперы как диалогу культурно-исторических и художественно-композиционных факторов воспроизведения «смыслового мира» человеческой личности. Обнаруживается художественно-смысловая природа образов-персоналий в оперном творчестве Н. А. Римского-Корсакова, определяется их музыкальная специфика. Раскрываются семантические связи между оперным образом и оперным характером, определяется их корреляция с идеей оперного героя. Развивается понятие оперного языка как культурного артефакта и специфического музыкального феномена.

Освещение своеобразия фидейстического отношения и его значения в оперном творчестве Римского-Корсакова помогает определению понятийно-смысловых основ оперной поэтики Н. А. Римского-Корсакова. На основе изучения ведущих образов-персоналий в операх Н. А. Римского-Корсакова разворачивается характеристика оперного интонирования как синтетического художественно-экспрессивного феномена.

Раскрытие семантического назначения категории гармонии в оперном творчестве Н. А. Римского-Корсакова способствует рассмотрению явления мелодической тематизации текста в его операх, выяснению индивидуально-авторского понимания оперного языка и его музыкальных составляющих. Магистральное использование интерпретативного подхода позволяет обосновывать важность типологии оперных героев Н. А. Римского-Корсакова и системного рассмотрения его оперного метода, как в научно-теоретическом

аспекте, так и в творческо-исполнительском процессе. Доказываются необходимость и преимущества музыкально-языковой презумпции образно-смыслового содержания и исполнительской интерпретации опер Римского-Корсакова.

Обнаруживается, что основой целостной жанровой семантики в операх Римского-Корсакова является противопоставление и взаимопроникновение различных сфер бытия как в равной степени реальных и условных смысловых пространств, приобретающих собственные музыкально-стилистические формы, обобщающих музыкально-языковые традиции, но и дополняющих данные традиции в соответствии с новыми авторскими эстетическими идеями, представленными с помощью групп персонажей.

Различные композиционные ходы, способы композиционного осуществления оперных сюжетов направлены на персонализацию задуманного автором смыслового пространства, но доминируют средства музыкальной логики.

Доказывается, что в оперном творчестве Н. А. Римского-Корсакова сочетаются различные стилевые формации композиторского творчества, в частности классицистская и романтическая, неоклассическая и предэкспрессионистская, отчасти импрессионистическая, но интегрирует все многообразие стилевых намерений прочная авторская концепция оперного жанра как романной эпопеи, позволяющей музыке становиться летописью совокупной истории человечества. Благодаря данной исходной творческой позиции композитора его оперная мелодика приобретает новые синтаксические и формальные возможности, обуславливая новый тип музыкальной темы, тематического комплекса, а также новые аспекты взаимозависимости между тематизмом и музыкальной формой.

Ключевые слова: оперные образы-персоналии, оперный характер, оперный герой, оперный язык, категория гармонии, фидеистическая семантика, мелодическая тематизация.

Dong Xinyuan. The semantics of opera image in N. A. Rimsky-Korsakov's works: dialogue of interpretations. – *The Manuscript*.

The thesis for the degree of PhD of arts by specialty 17.00.03. – Music Art. – The Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music, the Ministry of Culture of Ukraine, Odessa, 2019.

The dissertation is devoted to the study of opera creativity of N.A. Rimsky-Korsakov in the context of artistic and aesthetic realities of the relevant historical time. The study implements relevant musicological approaches to the genre semantics of opera as a dialogue of cultural, historical and artistic and compositional factors of the reproduction of the "semantic world" of the human personality. The artistic and semantic nature of the characters-personalities in N.A. Rimsky-Korsakov's opera is revealed, their musical specificity is determined. The semantic connections between the opera image and the opera character are revealed, and their correlation with the idea of the opera hero is determined. The

concepts of opera language as a cultural artifact and a specific musical phenomenon are developed.

The highlighting of the originality of the fideistic attitude in the N. Rimsky-Korsakov's operatic creativity helps to define the conceptual and semantic foundations of N.A. Rimsky-Korsakov's operatic poetics. Based on the study of leading images-personalities in the N.A. Rimsky-Korsakov's operas, the characteristic of operatic intonation as a synthetic artistic and expressive phenomenon is unfolded.

The disclosing of the semantic purpose of the category of harmony in N.A. Rimsky-Korsakov's opera works helps to consider the phenomenon of melodic thematization of text in his operas, to elucidate the individual-author's understanding of opera language and its musical components.

The magistral using of the interpretative approach allows to justify the importance of the typology of N.A. Rimsky-Korsakov's opera characters and the systematic consideration of his operatic method, both in the scientific-theoretical aspect and in the creative-performing process. The necessity and advantages of musical-linguistic presumption of figurative-semantic content and the performer's interpretation of N. Rimsky-Korsakov's operas are proved.

Keywords: opera personalities, opera character, opera hero, opera language, category of harmony, fideistic semantics, melodic thematization.

Підписано до друку 15.10.2019 р.
Обсяг 0.9 авт.арк. Формат 60x90/16
Тираж 120 прим. Папір друкарський. Різографія.
Надруковано з готового оригінал-макету.
Інформаційно-видавничий центр ПДПУ ім.К.Д.Ушинського
65091, м.Одеса, вул.Старопортофранківська, 26
тел. (048) 732-18-84